

§ 37. СУЧАСНА УКРАЇНА В МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ

- Багато вчених-суспільствознавців порівнюють держави з живими організмами. Якими людськими рисами можна охарактеризувати зовнішню політику України?

1. Початок міжнародного визнання Української держави.

Проголошення незалежної Української держави Верховною Радою УРСР 24 серпня 1991 р. було надзвичайно важливою подією міжнародного життя. Адже географічне розташування, обсяг території, чисельність населення, економічний потенціал давали можливість Україні набути статусу великої європейської держави.

Не менш важливим для міжнародного співтовариства стало проведення референдуму в Україні 1 грудня 1991 р. Його результати переконливо засвідчили, що не лише політики, а й абсолютна більшість населення підтримала створення незалежної держави. Тому вже наступного дня, 2 грудня, Україну визнали Польща і Канада. 3 грудня — Угорщина, 4 грудня — Латвія і Литва, 5 грудня — Болгарія, Росія, Хорватія, Аргентина і Болівія, 25 грудня — США. До кінця місяця Україну визнали 68 країн, у тому числі держави «великої сімки». На 2002 р. Україна встановила дипломатичні відносини з 153 державами світу.

Така могутня підтримка нашої державності була викликана тим, що український народ та його політики обрали мирний і цивілізований шлях побудови суверенної держави. Це вселяло в міжнародне співтовариство глибоку впевненість у тому, що Україна стане чинником стабільності на теренах колишнього СРСР, запорукою невідворотних демократичних змін у Східній Європі.

Надзвичайно важливим було налагодження міждержавних відносин із Росією, з якою Україну поєднували кількасотлітні економічні та культурні зв'язки. Однак не весь російський політикум вітав незалежність України. Посадовці високих рангів намагалися від імені всієї Росії висунути Україні територіальні претензії щодо Криму, східних і південних регіонів України, а російський парламент у липні 1993 р. ухвалив безпрецедентне рішення, надавши Севастополю статус міста Російської Федерації. Юридичну неспроможність такого відвертого ігнорування територіальної цілісності України змушений був визнати Президент Росії. Необґрунтованість дій російських законодавців підтвердила й Рада Безпеки ООН. Зрештою, російські політики усвідомили необхідність поважати міжнародні угоди про непорушність кордонів, які склалися в Європі після Другої світової війни.

Унаслідок тривалої та напруженої роботи щодо узгодження численних проблем у відносинах між державами **31 травня 1997 р.** президенти обох країн підписали *Договір про дружбу, співробітництво й партнерство України і Російської Федерації*, а 1 квітня 1999 р. президенти України і Росії обмінялися ратифікаційними грамотами. Незважаючи на суперечності, які час від часу виникають у відносинах із Росією (наприклад щодо о. Тузли), цей договір є гарантією стабільності між нашими державами. Так само завдяки договорам про дружбу і співпрацю Україна врегулювала свої відносини з іншими сусідами.

2. Основні принципи зовнішньої політики незалежної України.

Незважаючи на те, що Україна була членом ООН і однією з держав-засновниць цієї авторитетної міжнародної організації, мала власне зовнішньополітичне відомство, її дії на міжнародній арені повністю визначалися Міністерством іноземних справ СРСР. Тому після здобуття незалежності перед нашою державою постала нагальна потреба розбудови власної зовнішньої політики, визначення власного місця в системі міжнародних відносин.

Визначенню головних засад зовнішньої політики України сприяли активні відносини з найближчими сусідами, з країнами далекого зарубіжжя й міжнародними організаціями. Офіційні представники Української держави, працівники Міністерства закордонних справ розуміли, що головним завданням зовнішньої політики всіх держав світу є захист національних інтересів у всіх вимірах: політичному, військовому, економічному, соціальному, культурному, гуманітарному, науково-освітньому, екологічному. Не менш важливим стало чітке усвідомлення того, що немає таких питань у відносинах між державами, яких би не можна було вирішити мирним шляхом.

Наслідком власних надбань і врахування світового досвіду стало прийняття Верховною Радою України **2 липня 1993 р.** «*Основних напрямів зовнішньої політики України*».

Згідно з цим документом, Україна послідовно й неухильно будує свою зовнішню політику на основі беззастережного дотримання принципів міжнародного права, Статуту ООН та інших міжнародно-правових актів. Зовнішньополітичне відомство та всі представники Української держави спрямовують свої зусилля на виконання таких завдань:

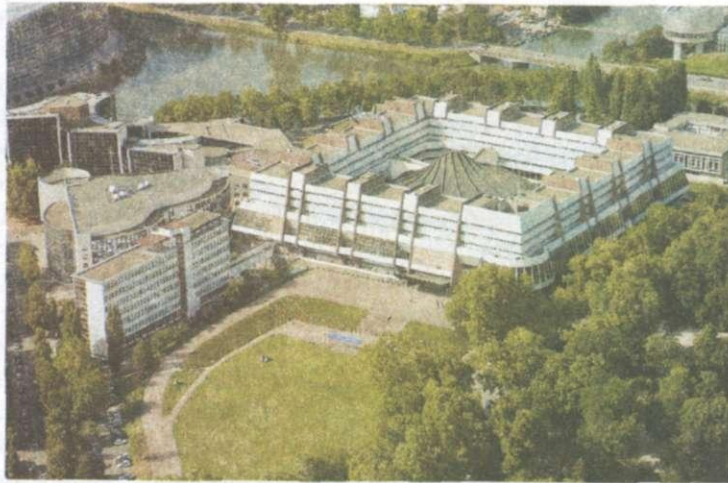
- утверджувати та розвивати Україну як незалежну демократичну державу;
- забезпечувати стабільність її міжнародного становища;
- берегти територіальну цілісність держави й недоторканність її кордонів;
- уключити національне господарство у світову економічну систему для його повноцінного розвитку та підвищення добробуту народу;
- захищати права та інтереси громадян України за кордоном;
- поширювати у світі образ України як надійного партнера.

Документ визначив і головні напрями зовнішньополітичної діяльності України. Насамперед це двосторонні міждержавні відносини, участь у Європейському регіональному співробітництві, співпраця в рамках СНД і передусім із Росією, участь у діяльності ООН та інших міжнародних організацій, спрямованих на підтримання миру в усьому світі.

3. Україна в міжнародних політичних організаціях.

Для утвердження України на міжнародній арені велике значення мало її визнання міжнародними організаціями, членство в яких є важливою гарантією національної безпеки нашої держави.

У перші місяці незалежності Україну визнали кілька міжнародних організацій. 30 січня 1992 р. вона стала членом Ради з безпеки та співпраці в Європі (нині Організація з безпеки та співпраці в Європі — ОБСЄ). 10 березня 1992 р. Україна приєдналася до Північноатлантичної ради із співпраці (нині Рада євроатлантичного партнерства). Спрямованість України на зміцнення миру й добро-

Будинок Ради Європи. м. Страсбург (Франція)

сусідства в Європі засвідчив Президент України Л. Кравчук, підписавши **26 лютого 1992 р. Гельсінкський Заключний акт наради щодо безпеки і співробітництва в Європі (1975).**

Підписання цього документа дало можливість Україні вступити до Міжнародного валютного фонду (МВФ), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР). Важливим для економічної інтеграції України у світове співтовариство стало включення її в 2008 р. до Світової організації торгівлі (СОТ). Співробітництво з цими міжнародними фінансовими та торговими організаціями допомагає Україні вирішувати економічні проблеми, пов'язані зі структурною перебудовою економіки.

У 1996 р. Україна була прийнята до Ради Європи (РЄ). Це означало, що європейське товариство визнало демократичний характер перетворень в Україні, їх спрямованість на здійснення економічного та соціального прогресу. Вступ до цієї авторитетної організації дав можливість Україні бути причетною до вироблення спільної політики європейського співтовариства, отримувати потужні імпульси для розв'язання своїх проблем, залучення українського суспільства до загальноєвропейської правової та культурної спільноти.

У 1996 р. на конференції міністрів закордонних справ в Австрії Україну було прийнято до організації Центральноєвропейська ініціатива (ЦЕІ). У ній Україна об'єдналася зі своїми європейськими сусідами — Словаччиною, Білоруссю, Польщею, Румунією — заради транспортного, енергетичного, екологічного, інформаційного, сільськогосподарського, культурного та багатьох інших напрямів співробітництва.

Україна, як держава-засновниця, активно співпрацює з ООН. Наша держава є членом Економічної та Соціальної Ради ООН, Координаційної ради керівників ООН, Комісії

Українські миротворці в Судані

з прав людини, Надзвичайної допомоги дітям при ООН. Загалом Україна бере участь у роботі понад 60 організаційних структур ООН.

Високий авторитет України в складі ООН засвідчується обранням міністра закордонних справ України Г. Удовенка головою 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Україна також зарекомендувала себе як надійний партнер у справі збереження міжнародного миру та безпеки. Українські військові контингенти беруть активну участь в операціях миротворчих сил ООН. Зокрема, українські миротворці заслужили позитивні відгуки службою в колишній Югославії, Ліберії, Судані. На прохання Секретаріату ООН на травень 2010 р. українські миротворці брали участь у 12 міжнародних миротворчих місіях та операціях.

Великого значення українське керівництво надавало й надає розвитку відносин із Північноатлантичним альянсом (НАТО). **1994 р.** Україна уклала з НАТО договір «Партнерство заради миру». У **1997 р.** в Мадриді було підписано *Хартію про особливе партнерство між Україною і НАТО*. Відтоді офіційний Київ отримав можливість впливати на схвалення альянсом рішень, що стосувалися інтересів України. Разом із тим сторони брали на себе зобов'язання зміцнювати співпрацю в питаннях безпеки, нерозповсюдження ядерної, біологічної та хімічної зброї, підтримання миру й запобігання конфліктам, контролю над озброєнням і роззброєнням, боротьбою з контрабандою наркотиків і тероризмом.

Після терористичних актів у США 11 вересня 2001 р. Україна оголосила курс на цілковиту євроатлантичну інтеграцію, ратифікувала європейські конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та боротьбу з бомбовим тероризмом, а також відрядила військовий контингент для стабілізації ситуації в Іраку. Однак співробітництво з НАТО в Україні як пострадянській країні сприймається значною частиною суспільства, насамперед старшим поколінням, негативно. Тому питання про входження України до цієї організації колективної безпеки потребує ще значної роз'яснювальної роботи.

Для того щоб переглянути старі та налагодити нові ефективні зв'язки, зберегти напрацювання минулих років, було створено Співдружність Незалежних Держав (СНД). Україна співпрацює в цій міжнародній організації з огляду на власні економічні потреби, докладаючи зусиль для розвитку тісних і взаємовигідних торговельно-економічних відносин між державами-учасницями.

Одним із завдань СНД Україна вважає розвиток відносин такої якості, які б дали можливість усім країнам Співдружності якомога швидше інтегруватися у світовий економічний простір. Українське державне керівництво не допустило, щоб така міжнародна організація, як СНД, перетворилася на воєнно-політичний блок чи послужила створенню нового різновиду Радянського Союзу. З огляду на існування таких прагнень, українське керівництво не підписало статут СНД. Через це Україна має юридичний статус асоційованого члена СНД, але

Саміт глав держав-учасниць СНД.
Вересень 2008 р.

не бере участі в митному та платіжному союзах, в органах військового співробітництва. Найефективнішою формою співпраці в СНД Україна вважає розвиток двосторонніх відносин.

У вересні 2003 р. на саміті глав держав-учасниць СНД президенти Білорусі, Росії, Казахстану та України підписали угоду про формування Єдиного економічного простору (ЄЕП). У квітні 2004 р. угоду ратифікувала Верховна Рада. Однак участь України в структурах ЄЕП через певні політичні причини й неоднозначну оцінку суспільством є малопомітною.

Налагодження рівноправних і взаємовигідних відносин із країнами пострадянського простору сприяють розширенню співробітництва між ними. Спільність економічних і політичних інтересів привели до створення регіонального економічного об'єднання — ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова). Протягом 1999–2005 рр. до організації входив Узбекистан. Тому аббревіатура стала ГУУАМ. На своєму ювілейному 10-му саміті в Києві у квітні 2006 р. це об'єднання перетворилося на нову міжнародну організацію (зі своїм статутом, штаб-квартирою та секретаріатом у Києві) під назвою Організація за демократію та економічний розвиток — ГУАМ.

4. Ядерне роззброєння.

Суверенна Україна утверджувала себе у світі як без'ядерна держава. У Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.) проголошувалося дотримання трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти, не набувати ядерної зброї.

історичний факт

Проголосивши себе незалежною державою, Україна успадкувала від СРСР 1656 ядерних боєзарядів (17 % від світового ядерного потенціалу). Вона отримала зброю масового знищення, що перевищувала за своєю потужністю ядерні сили Великої Британії, Франції та Китаю разом узятих. Потужні ядерні сили успадкували також Казахстан — 1410 (15 %) і Білорусь — 74 (0,6 %) ядерних боєзарядів.

Несподіване виникнення трьох нових ядерних держав серйозно стурбувало США та Росію, широку світову громадськість, і, зокрема, сусідів України — Польщу, Словаччину, Румунію, Угорщину. Після проголошення суверенітету Україна зайняла позицію активного учасника глобального процесу ядерного роззброєння, однак потребувала в цій справі фінансово-технічного сприяння, повноцінної компенсації за втрату високозбагаченого урану, а також гарантій національної безпеки. Перемовини з цього приводу проходили складно й завершилися 14 січня 1994 р. тристоронньою угодою України, США і Росії про передачу ядерної зброї під контроль російського командування. У заяві трьох президентів із приводу домовленості стверджувалося, що:

- Україні надаються гарантії національної безпеки одразу після її приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї;
- США, Російська Федерація та Велика Британія беруть на себе зобов'язання поважати незалежність і суверенітет та існування кордонів України, 303

утримуватися від політичного та економічного тиску на неї і не використовувати проти України будь-яку зброю;

- Україні надаватиметься швидка технічна та фінансова допомога в ході демонтажу ядерної зброї;
- Україні надаватиметься справедлива та своєчасна компенсація за високозбагачений уран;
- Міністерству оборони України будуть надані можливості для контролю його представниками за тим, щоб розкомплектовані матеріали не були використані для створення нової зброї масового знищення.

У формуванні позитивного іміджу України важливе значення мало рішення Верховної Ради України від 16 листопада 1994 р. про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

5 грудня 1994 р. на міжнародному саміті в Будапешті президенти США, Росії та прем'єр-міністр Великої Британії підписали безпрецедентний у міжнародно-правовій практиці документ — *Меморандум про гарантії безпеки України*. Окремі гарантії безпеки надали Україні глави держав Китаю та Франції. Відповідно до засад міжнародного права, ядерні держави взяли на себе зобов'язання поважати незалежність, суверенітет та сучасні кордони України. Вони зобов'язалися не порушувати її суверенних прав і утримуватися від економічного тиску на Україну.

історичний факт

Україна послідовно проводить політику, спрямовану на обмеження й ліквідацію всіх видів зброї масового знищення. Так, у 2005 р. вона першою серед країн пострадянського простору набула членства в «Австралійській групі», до якої входять країни, які погоджуються на контроль за експортом своїх товарів, які можуть бути використані при виробництві хімічної та бактеріологічної зброї.

5. Пошуки зовнішньополітичних орієнтирів наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

Географічне розташування України в Євразії, особливості історичного розвитку, традиції культури вимагають від неї розвитку відповідних напрямів зовнішньої політики, високого професіоналізму в дотриманні рівноваги між ними. Адже кожен із цих напрямів має свої переваги та недоліки, своїх прихильників і опонентів як серед провідних політиків, так і серед громадян. Причому жоден із них не може здійснитися при повному ігноруванні іншого напрямку. Це насамперед стосується двох основних напрямів на схід і захід.

Східний напрям зовнішньої політики України спрямований на СНД і визначається історичними, культурними та іншими чинниками. Найавторитетніший член СНД — Росія, яка є найближчим північно-східним і найбільшим сусідом України. Вона є основним джерелом енергоносіїв і важливим ринком збуту товарів. Однак надмірна залежність від Росії перетворює Україну на заручницю політики офіційної Москви.

Досить привабливою для України є інтеграція в Європейський Союз і НАТО. Вступ до ЄС дав би можливість використовувати переваги міжнародного поділу праці, піднятися на рівень економічного, соціального й демократичного розвитку передових європейських країн. Вступ до НАТО гарантував би високий рівень безпеки й недоторканності кордонів, що є актуальним для національної безпеки України з огляду на територіальні претензії, які висловлюються Україні з боку окремих політичних сил деяких держав-сусідів. Однак відсталість української економічної, соціальної та багатьох інших сфер не дає можливості швидко вступити до західних структур. До того ж зближення України з НАТО наштовхується на рішучий опір Росії, яка вбачає в цьому загрозу власній безпеці.

За таких обставин значна частина політиків вважають за доцільне дотримуватися балансування між Заходом і Росією з метою використання переваг співробітництва на кожному з напрямів, намагаючись утілити в життя гасло: «Україна має проводити не проєвропейську, не проросійську, а лише проукраїнську політику».

Гостра стурбованість українців вирішенням цієї дилеми залишає поза увагою третій перспективний напрям зовнішньої політики. Він зумовлений тим, що після розпаду СРСР Україна потрапила на перетин впливу християнських (католицької та православної) та мусульманської цивілізацій.

У цьому зв'язку перед сучасною Україною відкрилися широкі перспективи на третьому напрямі міжнародного співробітництва — південно-східному. Тут існує можливість розвивати успішні відносини з країнами Балканського півострова, Туреччиною та країнами Сходу. Кожний із цих напрямів, доповнюючи один одного, забезпечує Україні гідне місце на міжнародній арені.

Конкретні історичні обставини перших років незалежності спонукали першого Президента України Л. Кравчука обрати прозахідний зовнішньополітичний курс. Його метою стало прагнення утвердитися серед країн Центрально-Східної Європи й дистанціюватися від Росії, де в перші роки незалежності достатньо впливовими були сили, що висловлювали Україні територіальні претензії.

Другий Президент України Л. Кучма обрав політику активного нейтралітету. Було проголошено, що Україна стала на шлях набуття членства в НАТО та інтеграції до ЄС разом із Росією. Провідним гаслом зовнішньої політики України стала багатовекторність. Однак, не набувши чіткої визначеності, міжнародна політика України в останні роки президентства Л. Кучми характеризувалася все більшим домінуванням східного вектора.

Після того як президентом став В. Ющенко, більшого значення знову набув західний напрям, проте гучні декларації в більшості випадків так і не були підкріплені реальними справами.

Основними завданнями в зовнішній політиці новообраний Президент України В. Янукович вважає:

- курс на глобальне ядерне роззброєння, активну участь у створенні загальноєвропейської системи безпеки, активну участь у миротворчій діяльності ООН;
- політику позаблоковості, відмову від участі у військових союзах, не відкидаючи співпраці з НАТО та іншими безпековими організаціями;
- відмову від вибору «Захід–Схід», натомість забезпечення Україні цілісного «периметру розвитку»;

- уключення до цього периметра Близького Сходу, країн Східної Азії, Африки і Латинської Америки;
- прагматичний захист інтересів національної економіки, особливо в умовах глобальних кризових процесів.

Найвищим пріоритетом зовнішньої політики визначено європейську інтеграцію, що розглядається не лише як напрям зовнішньої політики, а й чинник внутрішніх перетворень: подолання негативних наслідків фінансово-економічної кризи, проведення масштабних економічних реформ, модернізація енергетичного сектору.

Інтеграцію з Європою президент пов'язує з укладенням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, уключаючи створення зони вільної торгівлі та запровадження безвізового режиму.

Одночасно Президент України В. Янукович ставить завдання забезпечити сприятливі умови для торгівлі із сусідніми країнами — членами Митного союзу — Росією, Білоруссю, Казахстаном, що наражається на критику як частини українського суспільства, так і європейських політиків.

Україна повертається до світового співтовариства після багатьох століть залежності й підпорядкування. Якими будуть її роль і місце на світовій арені? Відповідь на це запитання залежатиме від рішучості й далекоглядності українських політиків, згуртованості українського народу, його віри у власні сили, натхнення в подоланні складних проблем сьогодення.

працюємо з документами

- Прочитайте статті Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією (31 травня 1997 р.). Поясніть, чим була викликана необхідність прийняття цього договору. Визначте, які питання договору є найбільш актуальними для кожної зі сторін.

Україна і Російська Федерація... домовились про таке:

Стаття 1

Високі договірні сторони як дружні, рівноправні й суверенні держави засновують свої відносини на взаємній повазі та довірі, стратегічному партнерстві та співробітництві.

Стаття 2

Високі договірні сторони відповідно до положень Статуту ООН і зобов'язань по Заключному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі поважають територіальну цілісність одна одної й підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів.

Стаття 3

Високі договірні сторони, будують відносини одна з одною на основі принципів взаємної поваги, суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні та інші способи тиску, права народів вільно розпоряджатися своєю долею, невтручання у внутрішні справи, додержання прав людини та основних свобод, співробітництва між державами, сумлінного виконання взятих міжнародних зобов'язань, а також інших загальноновизнаних норм міжнародного права.

Стаття 4

Високі договірні сторони виходять з того, що добросусідство й співробітництво між ними є важливими факторами підвищення стабільності і безпеки в Європі і в

усьому світі. Вони здійснюють тісне співробітництво з метою зміцнення міжнародного миру та безпеки. Вони вживають необхідних заходів для того, щоб сприяти процесу загального роззброєння, створенню та зміцненню системи колективної безпеки в Європі, а також посиленню миротворчої ролі ООН і підвищенню ефективності регіональних механізмів безпеки.

Сторони докладають зусиль для того, щоб урегулювання всіх спірних проблем здійснювалося виключно мирними засобами, і співробітничать у відверненні та врегулюванні конфліктів і ситуацій, які зачіпають їхні інтереси.

Стаття 5

Високі договірні сторони проводять регулярні консультації з метою забезпечення подальшого поглиблення двосторонніх відносин і обміну думками щодо багатосторонніх проблем, які становлять взаємний інтерес. Вони в необхідних випадках координують свої позиції для здійснення узгоджених дій. У цих цілях за згодою Сторін проводяться регулярні зустрічі на вищому рівні. Міністри закордонних справ Сторін зустрічаються не рідше ніж 2 рази на рік.

Стаття 6

Кожна з високих договірних сторін утримується від участі або підтримання яких би то не було дій, спрямованих проти іншої високої договірної сторони, і зобов'язується не укладати з третіми країнами будь-яких договорів, спрямованих проти іншої сторони. Жодна із сторін не допустить також, щоб її територія була використана на шкоду безпеці іншої сторони.

Стаття 7

У разі виникнення ситуації, яка, на думку однієї з високих договірних сторін, створює загрозу миру, порушує мир або зачіпає інтереси її національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності, вона може звернутися до іншої високої договірної сторони з пропозицією невідкладно провести відповідні консультації. Сторони обмінюються відповідною інформацією і при необхідності вживають узгоджених або спільних заходів з метою подолання такої ситуації.

Стаття 8

Високі договірні сторони розвивають свої відносини у сфері військового, військово-технічного співробітництва, забезпечення державної безпеки, а також співробітництва з прикордонних питань, митної справи, експортного та імміграційного контролю на основі окремих угод.

перевірте свої знання

1. Уявіть себе вченим-міжнародником, який розглядає держави як живі організми, і порівняйте Україну з людиною, змалюйте її поведінку на сучасній політичній арені.
2. Користуючись політичною мапою світу, порівняйте території, кількість населення, політичні режими України та найбільших європейських держав.
3. Чим ви можете пояснити активну підтримку проголошення Української держави провідними державами Європи та світу?
4. На прикладі відносин України із сусідніми державами визначте причини, які ведуть до ускладнення міжнародних відносин.
5. Назвіть і охарактеризуйте основні принципи та завдання зовнішньої політики сучасної України.
6. Підготуйте тези про участь України в міжнародних політичних організаціях.
7. Прокоментуйте, з огляду на сучасний міжнародний статус України, слова генерала Ш. де Голля з приводу того, що держава, яка не

має ядерної зброї, коли її мають інші, не може керувати своєю долею.

8. Охарактеризуйте зміст гарантій безпеки, що отримала Україна, відмовившись від ядерної зброї.
9. Поясніть, чому Україна на початку ХХІ ст. продовжує пошуки зовнішньополітичних орієнтацій.
10. Охарактеризуйте можливі переваги та недоліки західного, східного та південно-східного напрямів зовнішньої політики України.
11. Порівняйте спрямованість зовнішньополітичних курсів президентів України.
12. Спробуйте передбачити ті риси українських політиків і народу, які забезпечать Україні гідне місце на міжнародній арені.

РОЗВИТОК КРАЮ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

• З'ясуйте, після яких подій: створення громадських організацій, виникнення соціальних рухів — розпочалися державотворчі процеси у вашому краї. Назвіть імена перших учасників державотворення. • Якими особливостями характеризувалося становлення політичних партій у вашому краї?

• Які зміни відбулися в промисловості, аграрній сфері краю, соціальному становищі населення? • Як відбувалося роздержавлення й приватизація, як пристосувалося населення до вимог ринкової економіки? • Куди спрямовувалися еміграційні потоки з вашого краю?

І. Марчук. Пробудження. 1992 р.

• Охарактеризуйте стан довкілля у вашому краї, визначивши головні екологічні проблеми й перспективи їх вирішення. • Визначте особливості релігійного життя краю. • Назвіть і опишіть головні храми. • Назвіть і висловіть своє ставлення до літературних та інших мистецьких творів ваших земляків-сучасників. • Якими спортивними успіхами й досягненнями відзначився ваш край? • З представниками яких народів, у яких державах спілкуються ваші земляки? • Як причетні підприємства та установи краю до міжнародного співробітництва? • У яких міжнародних подіях брали участь ваші земляки?

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО ТЕМИ 6

«Україна в умовах незалежності»

У ході розбудови Української держави чітко визначилися три гілки влади. Верховна Рада стала формуватися на професійній основі, утвердився інститут президентства. Підсумком початкового етапу державотворення стало прийняття Конституції України. Важливу роль у державотворенні відіграв український народ, однак слабкість громадянського суспільства зумовила панування в державі фінансово-промислових груп і чиновницької бюрократії.

Після розпаду СРСР Україна успадкувала могутнє індустріальне й агропромислове виробництво та науково-технічний потенціал. Однак українська економіка була малоефективною, непристосованою до ринкових умов, залежною енергетично. При цьому українське керівництво не поспішало з проведенням глибоких економічних реформ. Потреба зреагувати на лібералізацію цін у Росії зумовила в Україні проінфляційну політику та гіперінфляцію, припинення роботи підприємств, безробіття, масове зубожіння населення. Спроби відновити керованість економіки за допомогою централізації, адміністрування, посилення податкового тиску зазнали невдачі та спричинили швидке розгортання «тіньової» економіки, її криміналізацію.

Позитивні зрушення в другій половині 1990-х років були зумовлені прискоренням економічних реформ. Однак фінансові кризи в Південно-Східній Азії (1997) та Росії (1998) спричинили погіршення фінансової ситуації в Україні. Економіку охопила бартеризація. Нехтування платіжною дисципліною викликало дефіцит бюджету, новий виток інфляції, посилення «тінізації», криміналізації, вивезення капіталу, отримання кредитів для «проїдання».

Боротьба з негативними явищами, а також потреби світової економіки в українському металі та хімічній продукції призупинили економічне падіння та сприяли економічному зростанню протягом 2000–2008 рр. Однак світова економічна криза, що розпочалася в 2008 р., у край негативно позначилася на нерформованій українській економіці. Важливим напрямом економіки було й залишається проведення аграрної реформи. Унаслідок здійснення реформаторських кроків сучасні КСП господарюють на орендованій у селян землі як господарства ринкового типу. Однак аграрна реформа поки що не забезпечила створення високоєфективного сільськогосподарського виробництва.

Незалежна Україна впевнено стала на шлях інтеграції економіки в європейський та світовий простір. Визнання ЄС ринкового статусу української економіки у 2005 р. дає можливість Україні рухатися шляхом інтеграції з Європейським Союзом. Вступ до СОТ у 2008 р. дає змогу Україні ефективно використовувати переваги світового поділу праці, за умови проведення глибоких ринкових реформ і структурної перебудови економіки.

Закономірним наслідком запровадження ринкових відносин стала соціальна диференціація суспільства. Для України є характерною «соціальна поляризація», яка визначається невеликою групою багатіїв, кількома відсотками представників середнього класу та бідністю решти населення. Наша держава на межі тисячоліть характеризується погіршенням демографічної й екологічної ситуації.

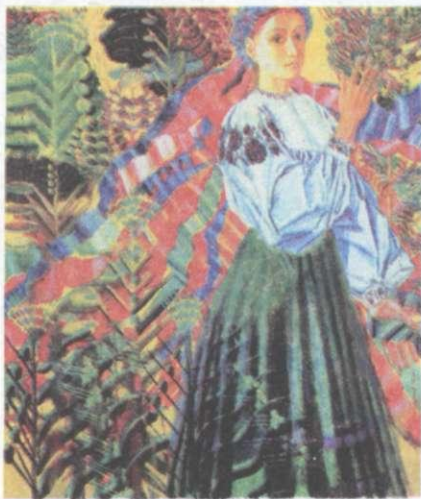
Україна характеризується стабільністю міжнародних відносин, що є вирішальною запорукою формування міцної української політичної нації, утвореної з представників усіх етносів, які проживають в Україні.

Незалежна Україна в міжнародній політиці утвердила себе як миролюбна держава, яка прагне взаємовигідного співробітництва з усіма державами світу та міжнародними організаціями, що послідовно втілила в життя три без'ядерні принципи. Україна у XXI ст. характеризується гострою стурбованістю українців щодо визначення зовнішньополітичних орієнтирів у сучасному світі.

Перед тим, як вирушити далі...

Ви перегортаєте останню сторінку шкільного курсу «Історія України». Однак ми не помилилися, написавши «Перед тим, як вирушити далі...» Ви продовжите свої справи вже як творці історії. Хоча це звучить пафосно, але ми хочемо, щоб ви чітко усвідомили й надалі добре пам'ятали: усе, що ви творитимете, стане історією — історією вашої родини, вашого краю, вашої Батьківщини. Тому живіть і працюйте так, щоб майбутні покоління пишалися вашими іменами та справами й не мали підстав дорікати вам із майбутнього за ваші необдумані чи негідні вчинки.

На сторінках підручника ми висвітлили історію нашої Батьківщини не лише заради засвоєння вами подій вітчизняної історії. Не менш важливіми вважаємо ті загальноісторичні уроки, які допоможуть вам побачити в інших людях оригінальних індивідуальностей, гідних особистостей; які допоможуть вам поглянути на суспільство як на взаємодію всіх людей заради спільних інтересів і потреб кожного зокрема; які привели б вас до усвідомлення очевидної істини, що наша природа та світ земний є невеликим космічним тілом, спільною домівкою, яку потрібно берегти та доглядати.

О. Петренко. Літо. 2000 р.

Для того щоб прожити гідно, ми мусимо пам'ятати, що історія — це визначальний чинник сучасності. А наші справи, настрої та прагнення — це засадничі чинники для майбутнього.

Отже, майбутнє залежить від нас і наших сучасників. Щоб воно було кращим, ви маєте вдосконалювати себе нинішніх. У вас є для цього можливості. Одна з них — знання з історії України. Своїми справами ви можете закласти фундамент для майбутнього, не допустивши помилок своїх попередників і запозичивши в них те краще, що звеличувало й надалі підносило людину.

Бажаємо натхнення й успіхів!

Короткий словник термінів і понять

Адвентисти (від латин. *adventus* — пришестя) — члени християнської протестантської секти, які надають особливого значення моральному оновленню як необхідній умові підготовки до другого пришестя Христа.

Альянс (від фр. *alliance*) — спілка, об'єднання держав або організацій на основі договору.

Анексія (від латин. *annexio* — приєднання) — насильницьке приєднання однією державою території іншої держави, здійснене всупереч нормам міжнародного права.

Атеїзм (від грец. *a* — не, *theos* — Бог) — система переконань, що відкидає існування Бога та релігійні вірування; безбожність.

Баптісти (від грец. *baptizō* — хресту, занурюю в воду) — члени християнської протестантської секти, які визнають тільки особисте (а не опосередковане церквою) спілкування з Богом. Не визнають деяких догм і обрядів.

Ваучер (від англ. *vouch* — поручатися) — приватизаційний чек, документ, який обмінюється на акції підприємства, що приватизується.

Волонтарізм (від латин. *voluntarius* — вольовий) — суб'єктивні довільні рішення без урахування реальних умов суспільного життя, можливостей економіки тощо.

Геополітична позиція (від грец. *geo* — земля) — позиція держави щодо інших держав, яка враховує своє власне та їхнє географічне розташування.

Гето (від італ. *ghetto*) — міський квартал у середньовічній Європі; міський квартал для примусового проживання євреїв.

Гіперінфляція — надзвичайно високий рівень інфляції; різке зростання кількості грошових знаків в обігу та швидке зростання цін, що спричиняє швидке знецінення грошової одиниці та зниження рівня життя людей.

Голокост (від єврейськ. *holos* — спалений повністю і *kaustos* — жертвоприношення) — термін для позначення геноциду єврейського народу.

Громадянське суспільство — сукупність незалежних від держави громадян, громадянських інституцій, що протистоять державі в справі захисту приватних, сімейних, групових інтересів і контролюють державу в справі захисту нею загальносуспільних, національних інтересів.

Деградація (від латин. *degradation* — знищення) — поступове погіршення, виродження, занепад, рух назад.

Декларація (від латин. *declaration* — заява, оголошення) — 1) урочисте проголошення основних принципів, а також документ, у якому вони викладені; 2) заява про щось, не підтверджена доказами або практичними діями.

Дефіцит бюджету — сума, на яку рівень видатків бюджету перевищує суму надходжень.

Дивіденди (від латин. *dividendum* — те, що треба розділити) — частина прибутку, яку отримують окремі члени акціонерного товариства відповідно до вкладеного ними капіталу.

Дисидент (від латин. *dissidentis* — незгодний) — людина, яка мислить інакше, виступає проти панівної ідеології, суспільного ладу.

Дискримінація (від латин. *discriminatio* — розрізнення) — обмеження в правах або позбавлення рівноправного становища певної групи населення.

Дистрикт (від латин. *districtus*) — адміністративна, судова, виборча дільниця (район) в окремих державах.

Диференціація соціальна (від латин. *differentia* — різниця) — поділ суспільства на окремі верстви, що характеризуються різним рівнем доходів.

Евакуація (від латин. *evacuare* — спорожнювати) — організоване вивезення населення, підприємств, майна з певної території заради їх порятунку, збереження.

Екзархат (від грец. *exarchos* — зовнішня влада) — окрема адміністративно-територіальна одиниця, розміщена за межами основної церкви чи спеціально створена для віруючих певного обряду, які проживають в особливих умовах.

Експансіонізм (від фр. *expansionnisme* — поширення) — політика розширення кордонів держави внаслідок завоювань, а також розширення її політичного та економічного впливу на інші держави.

Екстенсивний (від латин. *extensivus* — розширювальний) — пов'язаний із простим кількісним (а не якісним) збільшенням, розширенням, поширенням.

Емісія грошова (від латин. *emission* — випускання) — друкування і вливання грошових знаків у грошовий обіг.

Єгови́сти (від давньоєвр. *Yhwe* — ім'я Бога в іудаїзмі) — члени християнської секти, що визнають єдиним Богом Єгову, заперечують християнські догмати.

Інкорпорація (від латин. *inkorporatio*) — включення, приєднання державою до свого складу нових земель.

Інтенсивний (від латин. *intensio* — напруженість) — пов'язаний із напруженням, докладанням сил, ресурсів для якісного перетворення, що веде до зростання продуктивності.

Капітальне будівництво (від латин. *capitalis* — головний) — будівництво підприємств, здатних виготовляти основні засоби виробництва.

Колабораціонізм (від латин. *collaborare* — співробітничати) — співпраця мешканців окупованої країни з окупантами.

Колоні́ст (від латин. *colonia* — поселення) — мешканець поселення, заснованого на нових землях (у даному разі завойованих землях).

Конвенція (від латин. *convention* — договір) — міжнародний договір, переважно з якого-небудь спеціального питання.

Конве́ртор (від латин. *converto* — перетворюю) — *тут*: промисловий апарат для перетворення розплавленого чавуну (продуванням повітря чи кисню) на сталь.

Конфе́сія (від латин. *confession* — визнання, сповідання) — різновид віровчення в поєднанні з особливостями обрядовості; віросповідання.

Космопо́літ (від грец. *kosmopolites* — громадянин світу) — людина, що не вважає себе представником якої-небудь національності, а вважає своєю батьківщиною увесь світ.

Лібералізація (від латин. *liberalis* — вільний) — надання більшої свободи, можливостей для здійснення певної діяльності.

Лібералізація цін — звільнення цін від адміністративного регулювання.

Мобілізація (від латин. *mobilis* — рухомий) — 1) призов військовозобов'язаних на службу в діючу армію; 2) переведення всього господарства чи окремої галузі на роботу для воєнних потреб.

Монета́рна політика — політика держави, що впливає на кількість грошей в обігу з метою забезпечення стабільності цін, повної зайнятості населення, зростання реальних обсягів виробництва.

Мора́льне старіння — знецінення основних засобів виробництва через застарілість, або відставання від показників світового рівня щодо основних техніко-технологічних характеристик.

Наці́зм (від нім. *Nazismus* — скорочення від *National-sozialismus* — націонал-соціалізм) — назва фашизму в гітлерівській Німеччині.

Націоналізм — світогляд, ідеологія, політична практика захисту національних інтересів, збереження національної самобутності при повазі до інших народів.

Національна, або етнічна, меншіна — представники етнічної групи, які сприймають себе національною спільнотою, проживають на території певної держави, є її громадянами, але не належать до її корінного етносу.

Нація етнічна (культурна) — спільність людей, яка усвідомила свою культурну особливість, самобутність, має власну гідність, об'єднується навколо своєї культурної еліти, але ще нездатна захистити себе політично.

Нація політична — нація, яка, ґрунтуючись на етнокультурному самоусвідомленні, здатна до політичних засобів захисту національних інтересів, прагне створити та створює власну державу.

Окупація (від латин. *occupatio* — загарбання, оволодіння) — зайняття збройними силами однієї держави частини або всієї території іншої держави без отримання суверенних прав на неї.

Олігархія (від грец. *oligos* — нечисленний і *arche* — влада) — одна з форм державного правління, при якій політична влада належить невеликій групі осіб.

Ординарний (від латин. *ordinarius*) — звичайний, який нічим не відрізняється від інших.

Остарбайтер (від нім. *Ostarbeiter* — робітник зі Сходу) — назва робітників із Східної Європи в Третьюму рейху.

Плюралізм (від латин. *pluralis* — множинний) — принцип демократії, що визнає право на існування великої кількості методів, підходів, партій, напрямів, ідеологій.

Політичний вакуум — період, стан безвладдя в період заміни однієї влади іншою.

Політичні дивіденди — позитивні наслідки політичних рішень, прийнятих раніше.

Поляризація соціальна — посилення відмінностей у становищі соціальних груп настільки, що вони протистоять одна одній.

Популяризація (від латин. *popularis* — народний) — виклад складного питання в загальнодоступній формі; поширення серед народу надбань вітчизняної та світової культури, знань, досвіду, роз'яснення мети та завдань суспільно значущої справи.

Правовий нігілізм (від латин. *nihil* — ніщо, нічого) — спотворений стан правосвідомості особи, суспільства, групи, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, однак виключає злочинний намір.

Превентивний (від латин. *praeventivus* — запобіжний, попереджальний) — випереджає дії супротивної сторони.

Президент (від латин. *praesidentis* — той, що сидить попереду) — обраний на певний строк глава держави; виборний голова, керівник установи, організації, товариства тощо.

Преференції економічні (від фр. *preference* — перевага) — надання державою пільг і переваг підприємствам з метою створення сприятливих умов для їх діяльності.

Пріоритет (від латин. *prior* — перший, старший) — першість у відкритті, винаході, висловленні ідеї; переважне право, провідне значення когось, чогось; перевага над ким-, чим-небудь.

Реабілітація (від латин. *rehabilitation* — відновлення) — поновлення на державному рівні доброго імені чи репутації несправедливо обвинуваченої, обмовленої або засудженої (у тому числі до смертної кари) людини; судове поновлення в попередніх правах.

Резерват (від латин. *reservatum* — збережене) — територія, на якій зберігається один або кілька біологічних видів, або весь природний комплекс.

Рекет (від англ. *racket* — мучити, катувати) — злочинне привласнення чужих доходів шляхом залякування та катування.

Рентабельність (від нім. *Rentabel*) — те, що дає прибуток, доцільне з господарського погляду; відношення прибутку до вартості виробничих фондів.

Репатріація (від латин. *repatriatio*) — повернення на батьківщину військовополонених чи цивільних осіб, які перебувають за її межами.

Реституція майна — відновлення стану майна, який існував до моменту вчинення дій, що завдали шкоди, тобто повернення або відновлення матеріальних цінностей.

Сегрегація (від латин. *segregation* — відокремлення) — політика примусового відокремлення групи людей за расовою ознакою та їх дискримінація, що проявляється у відокремленому проживанні, забороні користуватися певними надбаннями цивілізації.

Середній клас — суспільна верства ринкового суспільства, що складається з дрібних власників засобів виробництва в матеріальній чи інтелектуальній сферах, де вони самі ж і працюють, наймаючи щонайбільше кількох працівників; працюючі власники.

Сертифікатна приватизація (від латин. *certum* — правильно і *facere* — робити) — приватизація будь-яких об'єктів шляхом придбання в приватну власність частини загальнонародної власності лише в обмін на приватизаційний сертифікат.

Співіс — певна дія, прийом, група прийомів, певний шлях, що дає можливість зробити щось, досягнути чогось.

Суб'єктивізм — світоглядна позиція, що бере до уваги лише свідомість людини, її бачення світу; оцінка, ставлення до когось, чого-небудь з огляду на власні симпатії, настрої.

Терор (від латин. *terror* — страх, жах) — насильницькі дії з метою залякування, придушення політичних противників, завойованого населення.

Техногенний (від грец. *techne* — майстерність і *genos* — походження) — породжений розвитком техніки.

Тоталітаризм (від латин. *totalis* — весь, цілий, повний) — політичний режим, що характеризується відсутністю демократичних свобод, диктатурою та повним (тотальним) контролем і регламентацією держави над усіма сферами життя суспільства й особи.

Трансформація (від латин. *transformation*) — зміна, перетворення форми, особливостей чого-небудь.

Трест (від англ. *trust* — довіра) — найбільш централізована форма монополістичних об'єднань, у межах якої підприємства-учасники відмовляються від виробничої, комерційної, а інколи й юридичної самостійності та підпорядковуються єдиному управлінню.

Утилізація (від латин. *utilis* — корисний) — використання чого-небудь з користю, переробка відходів.

Фашізм (від італ. *fascismo, fascio* — жмут, сніп, об'єднання) — спільна назва соціально-політичних рухів шовіністичного чи расистського змісту щодо вирішення питань міжнародної взаємодії та прихильності до тоталітарного режиму в державному будівництві.

Фóрум (від латин. *Forum Romanum*) — назва міської ринкової площі, яка була центром державного життя Риму періоду Республіки; дискусія, спілкування, обговорення важливого питання авторитетними, повноважними особами, представниками.

Хóлдингова компанія (від англ. *holding* — який володіє) — компанія, що володіє контрольним пакетом акцій інших компаній та керує їх діяльністю.

Хронологічна таблиця

23 серпня 1939 р.	— укладення Договору про ненапад між Німеччиною та СРСР. Рішення про перерозподіл сфер впливу (таємні протоколи).
1 вересня 1939 р.	— напад Німеччини на Польщу. Початок Другої світової війни.
17 вересня 1939 р.	— початок походу Червоної армії в Західну Україну.
28 вересня 1939 р.	— підписання Договору між СРСР і Німеччиною «Про дружбу і кордон».
26–27 жовтня 1939 р.	— прийняття Народними зборами Західної України Декларації про входження до складу СРСР.
28–30 червня 1940 р.	— ультиматум СРСР Румунії. Зайняття Червоною армією Бессарабії та Північної Буковини.
22 червня 1941 р.	— напад Німеччини на СРСР. Початок німецько-радянської війни.
30 червня 1941 р.	— проголошення незалежної Української держави у Львові.
Середина липня — середина вересня 1941 р.	— оборона Києва.
Серпень — середина жовтня 1941 р.	— оборона Одеси.
30 жовтня 1941 р. — 4 липня 1942 р.	— оборона Севастополя.
8 грудня 1941 р.	— Харківський тракторний завод випустив в евакуації перші 25 танків Т-34.
20 грудня 1941 р.	— у Магнітогорську завершилося монтування устаткування евакуйованих з України металургійних підприємств.
Травень 1942 р.	— Харківська та Кримська наступальні операції радянських військ, які закінчилися поразкою.
17 липня 1942 р.	— початок Сталінградської битви.
Вересень 1942 р.	— у м. Сарни було створено військово-формування ОУН С. Бандери, яке об'єдналося з іншими аналогічними структурами в Українську повстанську армію (УПА).
18 грудня 1942 р.	— почалося визволення України від нацистів.
Грудень 1942 р.	— початок конфлікту на Волині між військами УПА й Армії Крайової.
2 лютого 1943 р.	— завершення Сталінградської битви.
2 лютого — 3 березня 1943 р.	— наступальна операція військ Воронезького фронту.
11 лютого 1943 р.	— перше визволення Харкова.
19 лютого — 25 березня 1943 р.	— контрнаступ німецьких військ, у ході якого радянські війська залишили Харків та північно-східні райони Донбасу.
28 квітня 1943 р.	— у Львові розпочалося формування дивізії «Галичина».

- 12 червня 1943 р. — початок Карпатського рейду партизанських загонів під командуванням С. Ковпака.
- Червень 1943 р. — у Східній Галичині почала формуватись Українська народна самооборона, в основному з місцевих загонів УПА.
- 5 липня — 23 серпня 1943 р. — Курська битва, яка завершилася остаточним визволенням Харкова.
- 17 липня — 22 вересня 1943 р. — наступальні операції військ Червоної армії на Лівобережній Україні, радянські війська вийшли до Дніпра.
- Вересень—листопад 1943 р. — битва за Дніпро.
- 6 листопада 1943 р. — визволено Київ.
- 4 березня — 8 квітня 1944 р. — Проскурівсько-Чернівецька наступальна операція.
- 8 квітня — 12 травня 1944 р. — Кримська наступальна операція.
- Березень—квітень 1944 р. — наступальні операції на півдні України (13 березня визволено Херсон, 28 березня — Миколаїв, 10 квітня — Одесу).
- 13 липня — 29 серпня 1944 р. — Львівсько-Сандомирська операція.
- 27 липня 1944 р. — визволено Львів.
- 8 вересня — 28 жовтня 1944 р. — Східнокарпатська наступальна операція.
- 8 жовтня 1944 р. — визволено с. Лавочне Львівської обл. — останній населений пункт УРСР у межах кордонів 1941 р.
- 28 жовтня 1944 р. — визволено Закарпатську Україну.
- 26 листопада 1944 р. — рішення I з'їзду народних комітетів Закарпатської України про возз'єднання з УРСР.
- 26 квітня 1945 р. — початок роботи делегації УРСР на конференції ООН у Сан-Франциско.
- 16 квітня — 2 травня 1945 р. — у ході Берлінської операції було штурмом узято Берлін.
- Ніч з 8 на 9 травня 1945 р. — підписання Німеччиною Акта про безумовну капітуляцію.
- 29 червня 1945 р. — підписання угоди між СРСР і Чехословаччиною про входження Закарпатської України до складу УРСР.
- 2 вересня 1945 р. — капітуляція мілітаристської Японії. Закінчення Другої світової війни.
- 1946–1947 рр. — період занепаду сільського господарства УРСР. Голод в Україні.
- 5 листопада 1953 р. — відкриття в Києві першого в СРСР суцільнозвареного моста через Дніпро за проектом академіка Є. Патона.
- 19 лютого 1954 р. — включення Кримської області до складу Української РСР на основі рішення Президії Верховної Ради СРСР.
- 23–26 березня 1954 р. — XVII з'їзд КПУ схвалив відрядження юнаків і дівчат з України в Сибір і до Казахстану для освоєння цілинних і перелогових земель.
- 12 травня 1954 р. — УРСР стала членом ЮНЕСКО та Міжнародної організації праці.
- 18 жовтня 1955 р. — пуск Каховської гідроелектростанції на Дніпрі.

- 14–25 лютого 1956 р. — XX з'їзд КПРС. Курс на десталінізацію суспільного життя СРСР.
- Серпень 1956 р. — початок реабілітації діячів української культури.
- 29 листопада 1956 р. — заснування Української сільськогосподарської академії наук у Києві.
- Осінь 1956 р. — часткове звільнення з концтаборів українських політичних в'язнів.
- 6 лютого 1959 р. — створення Спілки працівників кінематографії УРСР.
- 6 липня 1959 р. — відкриття в Києві ВДНГ.
- 10–14 березня 1959 р. — IV з'їзд Спілки письменників України.
- 17 квітня 1959 р. — прийняття Верховною Радою УРСР закону «Про народну освіту».
- 12 лютого 1960 р. — уведення в дію першого атомного реактора в Україні.
- 1 жовтня 1960 р. — створення в Києві Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном.
- Січень 1961 р. — суд у Львові над членами Українського робітничо-селянського союзу (Л. Лук'яненко, М. Кандиба, В. Луцький, І. Боровицький та ін.).
- 22 травня 1961 р. — початок ушанування пам'яті Т. Шевченка в день перепоховання його в Каневі.
- 1–2 липня 1963 р. — обрання П. Шелеста першим секретарем ЦК КПУ.
- Літо–осінь 1965 р. — перша хвиля арештів серед української інтелігенції.
- 4 вересня 1965 р. — виступи В. Чорновола, І. Дзюби та В. Стуса в кінотеатрі «Україна» в Києві з протестами проти арештів української інтелігенції.
- 3 січня 1966 р. — початок запровадження економічних методів управління промисловістю.
- 16–19 листопада 1966 р. — V з'їзд Спілки письменників України виступив на захист української мови.
- Вересень 1967 р. — початок перебудови республіканських міністерств УРСР на союзно-республіканські. Арешт членів групи Українського національного фронту.
- Квітень 1968 р. — протест 139 діячів української культури, адресований Л. Брежнєву, О. Косигіну і М. Підгорному проти арештів в Україні й утисків української культури.
- Жовтень 1968 р. — відкриття кафедри історії України в Гарвардському університеті. Вихід друком праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?».
- 1 січня 1970 р. — вийшов друком перший номер журналу «Український вісник».
- Січень–травень 1971 р. — друга велика хвиля репресій в Україні. Заарештовано В. Чорновола, Є. Сверстюка, І. Світличного, І. Дзюбу, М. Осадчого, В. Стуса та ін.

- 25 травня 1971 р. — обрання В. Щербицького на посаду першого секретаря ЦК КПУ.
- Червень 1971 р. — робітничі заворушення та страйки в Дніпропетровську та Дніпродзержинську.
- 3 грудня 1971 р. — відзначення 250-річчя з дня народження Г. Сковороди.
- Літо 1974 р. — звернення політичних в'язнів Прибалтики, України та Кавказу до Верховної Ради СРСР з вимогою відновлення національних прав республік СРСР.
- 1 липня 1976 р. — почав діяти Канадський інститут українських студій в Едмонтоні.
- 9 листопада 1976 р. — організація Української групи сприяння виконанню Гельсінкських угод на чолі з М. Руденком.
- 5 лютого 1977 р. — арешт членів Гельсінкської групи — М. Руденка й О. Тихого.
- 22 березня 1977 р. — початок видання «Інформаційного бюлетеня» Українською Гельсінкською спілкою.
- 11 листопада 1977 р. — директива колегії Міністерства освіти УРСР про «Удосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах республіки».
- Березень–жовтень 1979 р. — арешти О. Бердника, Ю. Бадзьо, Ю. Литвина, П. і В. Січків, М. Горбаля, В. Стрельцова та ін.
- Січень 1980 р. — початок видання за кордоном «Вісника репресій в Україні».
- 28 травня 1982 р. — відзначення в УРСР 1500-річчя заснування Києва.
- 11 березня 1983 р. — обрання М. Горбачова генеральним секретарем ЦК КПРС.
- 26 квітня 1986 р. — катастрофа на Чорнобильській АЕС.
- 11–12 лютого 1989 р. — відбулася установча конференція Товариства української мови імені Т. Шевченка.
- 16 липня 1990 р. — Верховна Рада УРСР ухвалила «Декларацію про державний суверенітет України».
- Лютий 1991 р. — Верховна Рада УРСР ухвалила постанову про відновлення автономії Криму.
- 19–21 серпня 1991 р. — спроба антиконституційного перевороту в СРСР (ДКНС).
- 24 серпня 1991 р. — проголошення Верховною Радою України Акта про державну незалежність України.
- 1 грудня 1991 р. — Всенародний референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України; вибори першого Президента України — Л. Кравчука.
- 8 грудня 1991 р. — укладення Україною, Росією та Білоруссю угоди про створення Співдружності Незалежних Держав.

- 26 лютого 1992 р. — Президент України Л. Кравчук підписав Гельсінкський Заключний акт Наради щодо безпеки і співробітництва в Європі (1975).
- Серпень 1992 р. — відзначення 500-річчя українського козацтва.
- 27 березня 1994 р. — вибори до Верховної Ради України.
- 5 грудня 1994 р. — на міжнародному саміті в Будапешті президенти США, Росії та Великої Британії підписали меморандум про гарантії безпеки України.
- 28 червня 1996 р. — прийняття нової Конституції України.
- 1996 р. — Україну прийнято до Ради Європи.
- 1997 р. — підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО.
- 29 березня 1998 р. — вибори до Верховної Ради України.
- 24 серпня 2000 р. — у Києві відбулася церемонія освячення відбудованого Свято-Успенського собору Києво-Печерської лаври.
- 10 січня 2001 р. — в Україні пройшли масові мітинги, у яких узяли участь понад 5 млн осіб.
- 6 лютого 2001 р. — у Києві відбулася маніфестація антипрезидентського спрямування.
- 9 березня 2001 р. — по всій Україні та в Києві відбулися масові акції протесту антипрезидентського спрямування під гаслом «Повстань, Україно!», у яких узяли участь понад 8 млн осіб.
- 31 березня 2002 р. — вибори до Верховної Ради України.
- 26 грудня 2004 р. — Президентом України обрано В. Ющенка.
- 26 березня 2006 р. — вибори до Верховної Ради України.
- 30 вересня 2007 р. — позачергові вибори до Верховної Ради України.
- 7 лютого 2010 р. — Президентом України обрано В. Януковича.
- 21 квітня 2010 р. — підписання угоди між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту РФ на території України (Харківська угода).
- 31 жовтня 2010 р. — вибори до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних і міських голів.

Навчальне видання

Струкевич Олексій Карпович
Романюк Іван Миронович
Дровозюк Степан Іванович

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів
(рівень стандарту, академічний рівень)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Редактори *Л. Загорошок, В. Халявка*
Макет і художнє оформлення *В. Кушніренко*
Художній редактор *О. Федько*
Мапи підготовлені *С. Позняком*
Технічний редактор *І. Селезньова*
Комп'ютерна верстка *С. Злочевської*
Коректор *І. Барвінок*

Підписано до друку 20.06.2011. Формат 70×100/16. Папір офс.
Гарнітура Петербург. Друк офс. Ум. друк. арк. 26,0. Обл.-вид. арк. 33,28.
Ум. фарбовідб. 104,0. Тираж 125 265 пр.
Зам. № 11-0111.

Видавництво «Грамота»
Кловський узвіз, 8, м. Київ, 01021
тел./факс: (044) 253-98-04, тел.: 253-90-17, 253-92-64
Електронна адреса: gramotaneu@bigmir.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України
суб'єктів видавничої справи ДК № 341 від 21.02.2001 р.

Віддруковано з готових діапозитивів видавництва «Грамота»
в ТОВ «ПЕТ». Свідоцтво ДК № 3179 від 08.05.2008 г.
61024, м. Харків, вул. Ольмінського, 17

ВИДАВНИЦТВО
ГРАНІТА

9 789663 493107